

Asia C-108/24 [Biamek]ⁱ**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä****Jättämispäivä:**

8.2.2024

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varsovan ylioikeus, Puola)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

31.1.2024

Valittaja:

Bank Millennium S.A.

Vastapuoli:

AC

Pääasian kohde

Kanne, jossa vaaditaan maksua sellaisen aiheettoman suorituksen palauttamiseksi, joka on tehty sellaisen sopimuksen täyttämiseksi, jonka kohtuuttomat ehdot koskevat niiden valuuttakurssien määrittämistä, joita sovelletaan luoton kuukausierien ja saldon laskemiseen.

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan sekä tehokkuusperiaatteen, oikeusvarmuuden periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen tulkinta; oikeusperusta: SEUT 267 artikla.

ⁱ Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa oikeudenkäynnin minkään asianosaisen todellista nimeä.

Ennakkoratkaisukysymykset

Jos sopimusta ei voida pitää voimassa kohtuuttomien sopimusehtojen poistamisen jälkeen, soveltuuko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan sekä tehokkuusperiaatteen, oikeusvarmuuden periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen kanssa yhteen kansallisen lainsäädännön tulkinta, jonka mukaan

1. vanhentumisaika, jota sovelletaan elinkeinonharjoittajan palautussaatavaan kuluttajalta, ei ala kulua niin kauan kuin kuluttaja noudattaa sopimusta eikä vaadi elinkeinonharjoittaja suorittamaan saatavia tai vetoa muihin oikeuksiin sopimusehtojen kohtuuttomuuden perusteella;
2. elinkeinonharjoittajan kuluttajalta vaatiman palautussaatavan vanhentumista ei voida ottaa huomioon kohtuusyistä, jotka liittyvät siihen, että elinkeinonharjoittaja ei ollut vaatinut saatavaansa, koska kuluttaja noudatti sopimusta eikä vaatinut elinkeinonharjoittaja suorittamaan saatavia tai vedonnut muihin oikeuksiin sopimusehtojen kohtuuttomuuden perusteella, ja että kohtuuttomien sopimusehtojen poistamisen seurauksia ja osapuolten palautusvaatimusten esittämiseen sovellettavia ehtoja ei ollut määritelty selkeästi ja johdonmukaisesti oikeuskäytännössä?

Yhteisön lainsäädäntö, johon on viitattu

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus: 169 artiklan 1 kohta

Euroopan unionin perusoikeuskirja: 38 artikla

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston direktiivi 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29): johdanto-osan neljäs, 21. ja 24. perustelukappale, 3 artiklan 1 ja 2 kohta, 4 artiklan 2 kohta, 6 artiklan 1 kohta ja 7 artiklan 1 kohta.

Kuluttajan oikeuksista, neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 1999/44/EY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 85/577/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/7/EY kumoamisesta 25.10.2011 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/83/EU (EUVL, L 304, s. 64): johdanto-osan 17 perustelukappale ja 2 artiklan 1 alakohta.

Kansallinen lainsäädäntö, johon on viitattu

1. 2.4.1997 annettu Puolan tasavallan perustuslaki (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.): 76 §.

2. 23.4.1964 annettu siviilikoodeksi (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, konsolidoitu teksti Dz.U. 2023, järjestysnumero 1610, jäljempänä siviilikoodeksi):

Oikeutta ei saada käyttää sen sosioekonomisen tavoitteen tai yhteiskunnan hyvien tapojen vastaisesti. Oikeudenhaltijan tällaista toimintaa tai laiminlyöntiä ei pidetä kyseisen oikeuden käyttämisenä eikä sitä suojata. (siviilikoodeksin 5 §);

Kuluttajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka tekee elinkeinonharjoittajan kanssa oikeustoimen, joka ei suoraan liity hänen ammatti- tai liiketoimintaansa (siviilikoodeksin 22¹ §);

Oikeustoimi, joka on lain vastainen tai jolla pyritään kiertämään lakia, on pätemätön, ellei asiaankuuluvassa säännöksessä säädetä muusta seurauksesta, erityisesti siitä, että pätemättömien ehtojen sijasta sovelletaan lain asianmukaisia säännöksiä (siviilikoodeksin 58 §:n 1 mom.);

Laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta rahamääräiset saatavat vanhentuvat (siviilikoodeksin 117 §:n 1 mom.);

Vanhentumisajan päätyttyä henkilö, jolle vaatimus esitetään, voi kieltäytyä täyttämästä velvoitettaan, paitsi jos hän luopuu oikeudestaan vedota vanhentumiseen. Vanhentumiseen vetoamista koskevasta oikeudesta luopuminen ennen vanhentumisajan päättymistä on kuitenkin pätemätön (siviilikoodeksin 117 §:n 2 mom.);

Vanhentumisajan päättymisen jälkeen ei ole enää mahdollista vaatia saatavaa kuluttajalta (siviilikoodeksin 117 §:n 2¹ mom., jota sovelletaan 9.7.2018 alkaen);

Poikkeustapauksissa tuomioistuimien voi asianosaisten etujen punninnan jälkeen olla ottamatta huomioon kuluttajaa vastaan esitettävän vaatimuksen vanhentumisajan päättymistä, jos kohtuullisuus sitä edellyttää (siviilikoodeksin 117¹ §:n 1 mom., jota sovelletaan 9.7.2018 alkaen);

Edellä 1 momentissa tarkoitettua toimivaltaa käyttävän tuomioistuimen on otettava huomioon erityisesti 1) vanhentumisajan pituus; 2) vanhentumisajan päättymisen ja vaatimuksen esittämisen välillä kuluneen ajan pituus; 3) niiden olosuhteiden luonne, joiden vuoksi velkoja ei ole esittänyt vaatimustaan, mukaan lukien velallisen käyttäytymisen vaikutus siihen, että velkojan vaatimukseen vetoaminen viivästyy (siviilikoodeksin 117¹ §:n 2 mom., jota sovelletaan 9.7.2018 alkaen);

Ellei erityissäännöksessä toisin säädetä, vanhentumisaika on kymmenen vuotta mutta toistuvia suorituksia koskevien saatavien ja liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvien saatavien osalta kolme vuotta (siviilikoodeksin 118 §, sellaisena kuin se oli voimassa 8.7.2018 asti);

Ellei erityissäännöksessä toisin säädetä, vanhentumisaika on kuusi vuotta mutta toistuvia suorituksia koskevien saatavien ja liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvien saatavien osalta kolme vuotta. Vanhentumisaika päättyy kuitenkin kalenterivuoden viimeisenä päivänä, paitsi jos sen kesto on alle kaksi vuotta (siviilikoodeksin 118 §, sellaisena kuin sitä sovelletaan 9.7.2018 alkaen);

Vanhentumisaika alkaa päivästä, jona saatava erääntyy. Jos saatavan erääntyminen riippuu oikeudenhaltijan tietystä toimesta, vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona saatava olisi erääntynyt, jos oikeudenhaltija olisi tehnyt toimen mahdollisimman pian (siviilikoodeksin 120 §:n 1 mom.);

Vanhentumisajan katkaisee 1) suoraan saatavan vaatimiseksi, vahvistamiseksi, täyttämiseksi tai turvaamiseksi toteutettu toimi tuomioistuimessa tai viranomaisessa, joka on nimetty käsittelemään tiettyjä asioita tai panemaan täytäntöön tietyntyypiset saatavat, taikka välimiesoikeudessa; 2) se, että velallinen tunnustaa saatavan (siviilikoodeksin 123 §:n 1 mom.);

Sopimuksen osapuolet voivat vapaasti päättää oikeudellisesta suhteestaan, kunhan sen sisältö ja sen tavoite eivät ole ristiriidassa oikeussuhteen erityispiirteiden (luonteen), lakien ja yhteiskunnassa vallitsevien sääntöjen kanssa (siviilikoodeksin 353¹ §);

Velallisen on noudatettava huolellisuutta, jota yleensä edellytetään tämän tyyppisissä suhteissa (huolellisuusvelvoite) (siviilikoodeksin 355 §:n 1 mom.);

Velalliselta taloudellisen toiminnan harjoittamisen yhteydessä edellytetty huolellisuus määritetään ottaen huomioon toiminnan ammattimaisuus (siviilikoodeksin 355 §:n 2 mom.);

Kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen ehdot, joista ei ole erikseen neuvoteltu, eivät sido kuluttajaa, jos niissä määritetään hänen oikeutensa ja velvollisuutensa hyvän tavan vastaisesti ja jos ne loukkaavat ilmeisellä tavalla hänen etujaan (lainvastaiset sopimusehdot). Tämä säännös ei koske ehtoja, joissa määritetään osapuolten olennaiset velvoitteet, mukaan luettuna hinta tai vastike, jos ne on muotoiltu yksiselitteisesti (siviilikoodeksin 385¹ §:n 1 mom.);

Vaikka jokin sopimusehto ei 1 momentin mukaan sido kuluttajaa, muut sopimusehdot jäävät osapuolia sitoviksi (siviilikoodeksin 385¹ §:n 2 mom.);

Kuluttajasopimuksen ehdoilla, joista ei ole neuvoteltu erikseen, tarkoitetaan sopimusehtoja, joiden sisältöön kuluttaja ei ole voinut vaikuttaa konkreettisesti. Kyse on erityisesti sopimusehdoista, jotka sisältyvät toisen sopimuspuolen kuluttajalle tarjoamaan vakiosopimukseen (siviilikoodeksin 385¹ §:n 3 mom.);

Todistustaakka siitä, että ehdosta on neuvoteltu erikseen, on sillä, joka vetoaa tähän seikkaan (siviilikoodeksin 385¹ §:n 4 mom.);

Sopimukseen sisältyvien sopimusehtojen yhteensoveltuvuutta hyvien tapojen kanssa arvioidaan sopimuksen tekoajankohtana vallinneen tilanteen perusteella ottaen huomioon sopimuksen sisältö, sopimuksen tekemiseen liittyvät olosuhteet ja muut sopimukseen, johon arvioinnin kohteena olevat määräykset sisältyvät, liittyvät sopimukset (siviilikoodeksin 385² §);

Jokaisella, joka on ilman oikeusperustetta saanut toisen kustannuksella varallisuusedun, on velvollisuus palauttaa etu luontoissuorituksena ja – jollei tämä ole mahdollista – palauttaa sen määrä (siviilikoodeksin 405 §);

Edeltävien pykälien säännöksiä sovelletaan erityisesti aiheettomaan suoritukseen (siviilikoodeksin 410 §:n 1 mom.);

Suoritus on aiheeton, jos sen tekijä ei ylipäänsä ollut velvollinen tekemään sitä tai jos velvollisuus ei kohdistunut suorituksen saajaan, jos suoritukselle ei enää ole perustetta tai jos suorituksen tavoitetta ei saavutettu tai jos suoritukseen velvoittava oikeustoimi oli pätemätön eikä siitä ole tullut pätevää suorituksen toteuttamisen jälkeen (siviilikoodeksin 410 §:n 2 mom.);

Jos määräaika suorituksen tekemiselle ei ole määritetty tai jos se ei perustu veloitteen luonteeseen, suoritus on tehtävä välittömästi sen jälkeen, kun velallista on kehoitettu tekemään suoritus (siviilikoodeksin 455 §);

Jos velallinen tekee rahamääräisen suorituksen myöhässä, velkoja voi vaatia viivästyskorkoa, vaikka velkojalle ei olisi aiheutunut vahinkoa ja vaikka viivästyminen johtuu olosuhteista, joita ei voida lukea velallisen syyksi (siviilikoodeksin 481 §:n 1 mom.);

Jos osapuolten on sopimuksen purkamisen jälkeen palautettava tekemänsä vastavuoroiset suoritukset, kummallakin osapuolella on oikeus pidäytyä suorituksestaan niin kauan kuin toinen osapuoli ei ole tarjoutunut palauttamaan saamaansa suoritusta tai antanut palautussaatavan turvaksi vakuutta (siviilikoodeksin 496 §);

Edellistä pykälää sovelletaan soveltuvin osin sopimuksen irtisanomiseen tai pätemättömyyteen (siviilikoodeksin 497 §);

3. Siviilikoodeksista annetun lain ja tiettyjen muiden lakien muuttamisesta 13.4.2018 annettu laki (Ustawa z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw; Dz.U. 2018, järjestysnumero 1104);

Siviilikoodeksin säännöksiä, sellaisina kuin ne ovat tällä lailla muutettuina, sovelletaan tämän lain voimaantulopäivästä alkaen saataviin, jotka ovat syntyneet ennen tämän lain voimaantuloa ja jotka eivät vielä ole vanhentuneet kyseisenä ajankohtana (5 §:n 1 mom.);

Siviilikoodeksin, sellaisena kuin se on ollut voimassa tähän päivään saakka, säännöksiä sovelletaan kuluttajien saataviin, jotka ovat syntyneet ennen tämän lain voimaantuloa, jotka eivät vielä ole vanhentuneet kyseisenä ajankohtana ja joiden vanhentumisajoista säädetään siviilikoodeksin 118 §:ssä ja 125 §:n 1 momentissa (5 §:n 3 mom.);

Kuluttajaan nähden vanhentuneisiin saataviin, joiden osalta ei ole esitetty vanhentumisväitettä tämän lain voimaantuloajankohtaan mennessä, sovelletaan kyseisestä ajankohdasta lähtien siviilikoodeksissa, sellaisena kuin se on muutettuna tällä lailla, säädettyjä vanhentumisen vaikutuksia (5 §:n 4 mom.)

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

- 1 Kantaja ja Bank Millennium S.A. tekivät 7.1.2008 140 000 Puolan zlotyn (PLN) arvoisen kiinnelainasopimuksen, jossa määrättiin, että luotto on indeksoitu Sveitsin frangeihin (CHF) siten, että nostetun luoton määrä muutettiin CHF:ksi soveltamalla sinä päivänä, jona luotto annettiin luotonottajan käyttöön, voimassa ollutta pankin valuuttakurssitaulukon mukaista CHF-ostokurssia (sopimuksen 2.2 kohta). Luotonottaja sitoutui maksamaan luoton takaisin 456 yhtä suurena CHF-määräisenä kuukausieränä, joiden arvo määritettiin PLN-määräisenä soveltamalla kuhunkin erään sen maksupäivänä voimassa ollutta Bank Millenniumin valuuttakurssitaulukon mukaista CHF-myyntikurssia (sopimuksen 7 kohta). AC maksoi 15.2.2008 ja 15.2.2021 välisenä aikana pankille yhteensä 96 217,49 PLN maksuerinä, joilla hän sekä lyhensi luoton pääomaa että maksoi korkoja.
- 2 AC vaati 22.6.2021 toimittamassaan kannekirjelmässä muun muassa, että pankki määrätään suorittamaan hänelle 96 217,49 PLN lakisääteisine viivästyskorkeineen AC:n vastaajana olevalle pankille tekemien aiheettomien suoritusten palautuksena, koska sopimus oli pätemätön, ja että tuomioistuimien toteaa, että vuonna 2008 tehty kiinnelainasopimus on pätemätön. Tuomioistuimen 12.5.2022 antamalla tuomiolla, joka ei ole lainvoimainen, kyseiset vaatimukset hyväksyttiin sillä perusteella, että sopimus ei vastannut oikeussuhteen luonnetta, että siinä oli lainvastaisia sopimusehtoja, jotka koskivat valuuttakurssien, joita sovellettiin luoton kuukausierien ja luoton saldon laskemiseen, määrittämistä, ja että kuluttajalle ei ollut annettu riittävästi tietoja sopimuksen riskeistä.
- 3 Toisen oikeusasteen oikeudenkäynnissä kantajalle on myös annettu tiedoksi pankin ilmoitus, jonka mukaan se on käyttänyt oikeuttaan pidättyä suorituksesta, joka sen mahdollisesti olisi tehtävä kantajalle, kunnes kantaja tarjoutuu palauttamaan pankin vastasuorituksen eli luoton määrän, jonka pankki on antanut kantajan käyttöön luottosopimuksen perusteella.

Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 4 Kantaja on perustellut vaatimustaan siitä, että tuomioistuimen on todettava, että sopimus on pätemätön ja että näin ollen hänellä on oikeus palautukseen, sillä, että luottosopimuksessa on kohtuuttomia sopimusehtoja, joiden mukaisesti pankilla on oikeus määrittää sopimussuorituksiin sovellettavien valuuttakurssien arvo oman harkintansa mukaan ja jotka merkittiin jo vuonna 2014 Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumenta (Kilpailun- ja kuluttajasuojavirasto) pitämään lainvastaisten [oikeammin kiellettyjen] ehtojen rekisteriin, mikä merkitsee myös, että kyseiset sopimusehdot ovat oikeussuhteen luonteen vastaisia ja lainvastaisia. Kantaja on lisäksi vedonnut siihen, että hänen oli kannettava koko valuuttakurssiriski. Muutoksenhakuvaiheessa AC on esittänyt väitteen siitä, että pankin saatava, jonka osalta pankki on vedonnut pidättämisoikeuteensa, on vanhentunut, sillä AC:n mukaan pankin saatavan vanhentumisaika alkoi kulua, kun se teki kyseisen suorituksen, ja viimeistään, kun riidanalainen sopimusehto kirjattiin kohtuuttomana rekisteriin, mikä tarkoittaa, että saatava, jonka perusteella pankki on vedonnut pidättämisoikeuteensa, oli vanhentunut, kun pankki vetosi pidättämisoikeuteen.
- 5 Vastaja on sitä vastoin väittänyt, että sen saatava ei ole vanhentunut. Se on vedonnut myös siihen, että vanhentumista koskeva väite on siviilikodeksin 5 §:n vastainen.

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteista

- 6 Osapuolten tekemän luottosopimuksen valuutanvaihtolausekkeiden mukaan luoton zlotymääräisen nostamisen ja maksamisen yhteydessä valuutta vaihdetaan soveltamalla pankin määrittämää valuuttakurssia ja näissä ehdoissa annetaan siis vastaajalle täysi vapaus määritellä osapuolten suoritusten sisältö.¹ Unionin oikeuskäytännössä on useaan otteeseen todettu, että pankin soveltamien valuutanvaihtokurssien käyttöä on pidettävä sopimuspuolten tasavertaisuuden vastaisena, koska tällöin oikeudet ja velvollisuudet jakautuvat epätasaisesti velkasuhteen osapuolten välillä.²
- 7 Luottosopimuksen pätemättömyyden toteamisen seurauksena osapuolten on palautettava toisilleen kaikki sopimuksen perusteella tehdyt suoritukset (siviilikodeksin 405 §, luettuna yhdessä sen 410 §:n 1 momentin kanssa). Pankin ja teoriassa luoton ottaneen henkilön välille syntyy siis kaksi eri palautussaatavaa: teoriassa luoton ottaneen henkilön velvollisuus palauttaa rahamäärä, jonka hän on

¹ Ks. Sąd Najwyższy (ylin tuomioistuin, Puola; jäljempänä SN) tuomio 22.1.2016, I CSK 1049/14, tuomio 1.3.2017, tuomio 11.12.2019, V CSK 382/18, tuomio 20.6.2022, II CSKP 701/22 ja tuomio 8.11.2022, II CSKP 1153/22.

² Ks. unionin tuomioistuimen tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, 75 kohta) ja tuomio 20.9.2017, Andriuc ym. (C-186/16, 45 kohta).

saanut käyttöönsä, ja pankin velvollisuus palauttaa sille suoritettut maksut.³ Siihen, miten osapuolten on suoritettava palautusvelkansa, sovelletaan direktiiviä 93/13, koska sen 6 artiklan 1 kohta on ristiriidassa kansallisen oikeuskäytännön kanssa, jossa on rajattu palauttamisen vaikutuksia tilanteissa, joissa tuomioistuin on todennut, että sopimuksessa on kohtuuton sopimusehto.⁴ Jos kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välinen sopimus todetaan pätemättömäksi sen jonkin ehdon kohtuuttomuuden vuoksi, jäsenvaltioiden asiana on kansallisessa oikeudessaan säätää tällaisen pätemättömyyden vaikutuksista ottaen huomioon kyseisellä direktiivillä kuluttajille annettavan suojan erityisesti varmistamalla, että kuluttajan oikeudellinen ja tosiasiallinen tilanne palautetaan sellaiseksi kuin se olisi ollut ilman kyseistä kohtuutonta ehtoa.⁵

- 8 Kyseisten saatavien arvioinnissa on otettava huomioon vastaajan vetoaminen pidättämisoikeuteensa, josta unionin tuomioistuin on 14.12.2023 antamassaan tuomiossa Getin Noble Bank (Palautusvaatimusten vanhentumisaika) (C-28/22, 86 ja 87 kohta) todennut, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa, luettuina tehokkuusperiaatteen valossa, on tulkittava siten, että ne ovat esteenä oikeuskäytännössä omaksutulle kansallisen oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan silloin, kun elinkeinonharjoittajan kuluttajan kanssa tekemä kiinnelinasopimus ei voi jäädä sitovaksi enää sen jälkeen, kun kyseiseen sopimukseen sisältyvät kohtuuttomat ehdot on poistettu, elinkeinonharjoittaja voi vedota pidättämisoikeuteen, jonka perusteella se voi asettaa kuluttajalta saamiensa suoritusten palauttamisen edellytykseksi sen, että kuluttaja tarjoutuu palauttamaan elinkeinonharjoittajalta saadut suoritukset tai antaa palauttamisen turvaamiseksi vakuuden, jos kuluttaja sen seurauksena, että elinkeinonharjoittaja käyttää pidättämisoikeuttaan, menettää oikeuden saada viivästyskorkoa siitä lähtien, kun elinkeinonharjoittajalle, joka on ensin vastaanottanut kehotuksen palauttaa sille mainitun sopimuksen perusteella tehdyt suoritukset, tämän velvoitteen täyttämistä varten asetettu määräaika on päättynyt. Pidättämisoikeuden käyttö kuluttajaa vastaan on siis sinänsä sallittua ja poistettava on vain se, että aiemman kansallisen oikeuden tulkinnan perusteella pidättämisoikeuden käyttäminen estää kuluttajan palautussaatavan erääntymisen (ks. SN:n tuomio 31.1.2002, IV CKN 651/00 ja tuomio 7.1.2005, IV CK 204/04). Ilman tätä vaikutusta vetoaminen pidättämisoikeuteen voi siis täyttää turvaamistarkoituksensa ja olla omiaan takaamaan tasapainon velkojan ja velallisen oikeutettujen etujen suojaamisessa, eikä sitä voida pitää direktiivin 93/13 tavoitteen tai perustelukappaleiden vastaisena, koska se ei tee kuluttajan saatavaa oikeudellisesti eikä taloudellisesti tyhjäksi. Jos kuluttaja, jolle on asianmukaisesti ilmoitettu myös tästä sopimuksen pätemättömyyteen liittyvästä piirteestä, ei luovu suojastaan, kuten tässä tapauksessa on käynyt, ei ole perustetta tulkita, että hän ei voisi vedota

³ Ks. SN:n päätös 16.2.2021, III CZP 11/20.

⁴ Ks. unionin tuomioistuimen tuomio 21.12.2016, Gutierrez Naranjo ym. (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, 75 kohta).

⁵ Ks. unionin tuomioistuimen tuomio 16.3.2023, [M.B. ym. (Sopimuksen pätemättömäksi toteamisen vaikutukset)], C-6/22, 33 kohta.

suojattuihin oikeuksiinsa, koska kyseinen suoja taataan täysimääräisesti kuluttajan mahdollisuudella vaatia pienemmän velkansa kuittaamista pankin suuremmasta saatavasta, ja kuluttaja voi toimia näin myös asiassa annettavan tuomion tultua lainvoimaiseksi. Pidättämisoikeuteen vetoamista ei myöskään voida pitää oikeuden väärinkäyttönä, koska sillä varmistetaan sellaisten asiaankuuluvien saatavien saaminen, jotka perustuvat siihen, että kuluttaja on tietoisesti vedonnut suojaansa, johon liittyy se, että kuluttajan on odotettava, että hänellä on velvollisuus palauttaa vastaajalle nostamansa pääoma, mistä kuluttajaa on asianmukaisesti varoitettu. Sąd Apelacyjny (Varsovan ylioikeus, Puola; ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin) tulkitsee siis, että pidättämisoikeus on oikeudellisena rakenteena hyödyllinen väline, jolla taataan tasapaino velkojan ja velallisen oikeutettujen etujen suojaamisessa. Luottosopimuksen pätemättömäksi toteamisesta seuraa nimittäin muun muassa, että pankille annettu vakuus (kiinnitys tms.) raukeaa. Jos kyseistä saatavaa ei voitaisi turvata tehokkaasti, voisi syntyä tilanne, jota ei – myöskään arvoperusteisesti – voida hyväksyä eli tilanne, jossa pankilla ei käytännössä olisi mahdollisuutta saada saatavastaan suoritusta.

- 9 Pidättämisoikeuteen vetoamisen tehokkuus riippuu muun muassa siitä, onko pankin saatava vanhentunut. Pidättämisoikeus nimittäin lakkaa, kun vanhentumisaika päättyy. Näin ollen on aivan keskeistä määrittää, milloin kyseisen saatavan vanhentumisaika alkaa kuluu, unionin oikeuden mukaisesti, mukaan lukien tehokkuusperiaate, oikeusvarmuuden periaate ja suhteellisuusperiaate.
- 10 Unionin tuomioistuin on korostanut useaan otteeseen sitä, että luottosopimuksen pätemättömäksi toteamisesta seuraa lähtökohtaisesti jäljellä olevan lainan määrän erääntyminen välittömästi maksettavaksi sellaisen suuruisena, että tämä summa saattaisi ylittää kuluttajan maksukyvyn, ja siten negatiivinen seuraamus pikemminkin kuluttajalle kuin velkojalle.⁶ Unionin tuomioistuin katsoo näin ollen, että jos sopimus ei voi olla olemassa sen jälkeen, kun kyseiset kohtuuttomat ehdot on poistettu, ja jos sopimuksen pätemättömäksi toteamisesta aiheutuisi kuluttajalle erityisen haitallisia vaikutuksia, eikä ole asianmukaisia kansallisen oikeuden säännöksiä, joilla kyseiset ehdot voitaisiin korvata, ja jos kuluttaja ei ole ilmaissut tahtoaan pitää kohtuuttomat sopimusehdot voimassa, kansallisen tuomioistuimen on ryhdyttävä kaikkiin toimiin, jotka ovat tarpeen kuluttajan suojaamiseksi kyseisiltä erityisen haitallisilta vaikutuksilta, sillä varauksella, että tuomioistuimen toimivalta ei voi ylittää sitä, mikä on ehdottoman välttämätöntä sopimustasapainon palauttamiseksi ja siten kuluttajan suojelemiseksi tältä osin (ks. tuomio 25.11.2020, Banca B., [C-269/19], 41–44 kohta).

⁶ Ks. tuomio 30.4.2014, Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, 80–84 kohta); tuomio 21.1.2015, Unicaja Banco ja Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, 33 kohta); tuomio 20.9.2018, OTP Bank ja OTP Factoring (C-51/17, 60 ja 61 kohta); tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia (C-70/17, 56–58 kohta); tuomio 3.10.2019, Dziubak (C-260/18, 48 ja sitä seuraavat kohdat); tuomio 3.3.2020, Gómez del Moral Guasch (C-125/18, 61–63 kohta); tuomio 25.11.2020, Banca B. (C-269/19, 34 kohta) ja tuomio 27.1.2021, Dexia Nederland (C-229/19 ja C-289/19, 61–67 kohta).

- 11 SN:n seitsemän tuomarin kokoonpanossa 7.5.2021 antamalla päätöksellä (III CZP 6/21), jossa esitetyllä ratkaisulla on oikeussäännön merkitys, on pyritty sovittamaan yhteen sääntö, jonka mukaisesti tuomioistuimet tutkivat viran puolesta, ovatko sopimusehdot kohtuuttomia, ja se, että kuluttajalle on samalla annettava mahdollisuus hyväksyä sopimuksen pätemättömyyden seuraukset, ja samalla kyseisellä päätöksellä on pyritty ottamaan kuluttajansuojaa koskevat säännöt osaksi Puolan tehottomien oikeustoimien seuraamusten määrittämistä koskevaa järjestelmää. Kyseisessä päätöksessään SN katsoi, että pääoman palauttamiseen perustuva pankin saatava erääntyy, kun sopimus todetaan pysyvästi tehottomaksi, mikä edellyttää, että kuluttajalle on asianmukaisesti ilmoitettu sopimuksen tehottomuuden (pätemättömyyden) seurauksista. Vasta, kun kuluttaja on pysyttänyt väitteensä sopimusehdon kohtuuttomuudesta tai kieltäytynyt pysyttämästä sitä, syntyy tilanne, jossa ”suoritukseen velvoittava oikeustoimi oli pätemätön eikä siitä ole tullut pätevää suorituksen toteuttamisen jälkeen” siviilikoodeksin 410 §:n 2 momentin lopussa tarkoitetulla tavalla. SN:n mukaan tämä on hetki, jolloin osapuolten velat, jotka perustuvat ilman oikeusperustaa saatujen etujen palauttamiseen, erääntyvät (siviilikoodeksin 410 §:n 2 mom.). SN:n mukaan tästä näkökulmasta katsottuna luotonottaja ei voi olettaa, että pankin saatava on vanhentunut määrääjässä, joka lasketaan sen oletaman perusteella, että käyttöön annetun luoton palauttamista koskeva maksukehoitus olisi voitu esittää jo päivänä, jona luotto annettiin luotonottajan käyttöön (siviilikoodeksin 120 §:n 1 mom.). Tärkeänä perusteluna sitä vastaan, että pankin saatavan vanhentumisaika voitaisiin laskea päivästä, jona pääoma annettiin luotonottajan käyttöön, viitattiin kyseisen seuraamuksen asymmetrisuuteen, sillä se hyödyttäisi vain kuluttajaa. Näin ollen on niin, että vaikka sopimus, joka on pätemätön siksi, että sopimuksen pääkohteen määrittelyä koskevat ehdot ovat tehottomia, on alun perinkin tehoton, mainitun SN:n päätöksen perusteella siviilikoodeksin 120 §:n 1 momenttia ei voida tulkita siten, että elinkeinonharjoittajan saatava vanhenee ennen kuin elinkeinonharjoittaja on voinut käyttää lakisääteistä mahdollisuuttaan vaatia maksua erääntyneestä saatavastaan. Näin ollen pankin vaatimuksen vanhentumisaika alkaa siis kulua hetkestä, jona se saa tiedon kuluttajan lopullisesta ja tietoisesta päätöksestä kieltäytyä kohtuuttomien sopimusehtojen, joiden perusteella sopimus on alun perinkin tehoton, korjaamisesta. Unionin tuomioistuin on 7.12.2023 antamassaan tuomiossa⁷ kyseenalaistanut tämän sopimuksen ehdollisen tehottomuuden rakenteen, jossa tehottomuus edellyttää, että kuluttajalta saadaan ilmoitus siitä, että hän hyväksyy sopimuksen pätemättömyyden vaikutukset, sillä unionin tuomioistuin on todennut, että kuluttajalle varattua mahdollisuutta vastustaa direktiivin 93/13 soveltamista ei voida ymmärtää siten, että kuluttajalle asetettaisiin kyseiseen direktiiviin perustuviin oikeuksiinsa vetoamiseksi positiivinen velvollisuus vedota mainitun direktiivin säännöksiin tuomioistuimelle annettavalla virallisella ilmoituksella. Kyseinen mahdollisuus tarkoittaa nimittäin yksinomaan sitä, että kuluttajalla on sen jälkeen, kun kansallinen tuomioistuin on ilmoittanut hänelle asiasta, mahdollisuus olla vetoamatta ehdon kohtuuttomuuteen

⁷ Ks. tuomio 7.12.2023, mBank (Kuluttajan ilmoitus) (C-140/22, 56–61 kohta).

ja sitomattomuuteen. Unionin tuomioistuin jatkoi kyseisen ehdollisen tehottomuuden rakenteen purkamista 14.12.2023 antamassaan tuomiossa Getin Noble Bank (Palautusvaatimusten vanhentumisaika) (C-28/22, 59–75 kohta), jossa se katsoi, että SN:n 7.5.2021 antamassa päätöksessä (III CZP 6/21) vahvistettu Puolan oikeuden tulkinta johtaa oikeussuojakeinojen epäsymmetriaan, joka on omiaan kannustamaan elinkeinonharjoittajaa pysyttelemään kuluttajan tuomioistuinten ulkopuolella esittämän valituksen jälkeen passiivisena tai pidentämään tuomioistuimen ulkopuolista vaihetta pitkittämällä neuvotteluja, jotta kuluttajan saatavien vanhentumisaika päättyisi, koska yhtäältä elinkeinonharjoittajan omien saatavien vanhentumisaika alkaa kulua vasta siitä ajankohdasta, jona tuomioistuin toteaa kyseiseen kiinnelainasopimukseen vetoamisen olevan lopullisesti mahdotonta, ja koska toisaalta tuomioistuimen ulkopuolisen vaiheen kestolla ei ole vaikutusta kuluttajalle maksettaviin korkoihin. Tällainen epäsymmetria voi siis ensinnäkin olla vastoin tehokkuusperiaatetta, ja unionin tuomioistuimen mukaan sillä myös kyseenalaistetaan se varoittava vaikutus, joka direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan, luettuna yhdessä sen 7 artiklan 1 kohdan kanssa, mukaan on tarkoitettu olevan sillä, että kuluttajien ja elinkeinonharjoittajan välisiin sopimuksiin sisältyvät ehdot todetaan kohtuuttomiksi. Näin ollen direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa, luettuina tehokkuusperiaatteen valossa, on tulkittava siten, että ne ovat esteenä oikeuskäytännössä omaksutulle kansallisen oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan elinkeinonharjoittajan saatavien, jotka perustuvat sen kuluttajan kanssa tekemän kiinnelainasopimuksen pätemättömyyteen siihen sisältyvien kohtuuttomien ehtojen vuoksi, vanhentumisaika alkaa kyseisen pätemättömäksi toteamisen jälkeen kulua vasta siitä ajankohdasta, jona sopimukseen vetoaminen on lopullisesti mahdotonta, kun taas kuluttajan saman sopimuksen pätemättömyyteen perustuvien saatavien vanhentumisaika alkaa kulua siitä ajankohdasta, jona hän sai tiedon tai hänen olisi kohtuudella pitänyt saada tiedon kohtuuttomuudesta, joka johti sopimuksen pätemättömyyteen.

- 12 Koska unionin tuomioistuin on todennut, ettei ratkaisua, joka on epäsymmetrinen kuluttajan vahingoksi, voida hyväksyä, on ratkaistava, milloin pankin palautusvaatimusten vanhentumisaika alkaa kulua. Tuomiossaan 16.3.2023, [M.B. ym. (Sopimuksen pätemättömäksi toteamisen vaikutukset)] (C-6/22, 30 kohta) unionin tuomioistuin totesi nimenomaisesti, ettei tappioita voida jakaa tasan osapuolten välillä, sillä tämä voisi estää kohtuuttomien sopimusehtojen käyttöä kuluttajasopimuksissa ehkäisevän vaikutuksen. Samalla unionin tuomioistuin kyseenalaisti elinkeinonharjoittajan mahdollisuuden esittää muita summia kuin sopimuksen perusteella kuluttajalle maksettua pääomaa koskevia vaatimuksia.⁸ Voidaan siis tulkita, että unionin tuomioistuin ei ole kyseenalaistanut sitä, että kuluttajalla on velvollisuus palauttaa kyseinen pääoma eikä kyseinen velvollisuus

⁸ Ks. tuomio 15.6.2023, [Bank M. (Sopimuksen pätemättömyyden toteamisen vaikutukset)] (C-520/21); määräys 11.12.2023, C-756/22 ja määräys 12.1.2024, C-488/23.

ole ristiriidassa sen tavoitteen kanssa, että palautetaan tilanne, jossa kuluttaja olisi, jos kohtuutonta sopimusehtoa ei olisi ollut.

- 13 On kuitenkin tarpeen sovittaa yhteen kuluttajansuojan – jota annetaan viran puolesta ja jota sovelletaan ehdottomasti aina sopimuksen tekemisestä alkaen – luonne ja se, että kuluttajalle on annettava mahdollisuus luopua suojastaan. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan päätellä,⁹ että lainvastaisten sopimusehtojen käyttämisen seuraamuksena ei ole SN:n 7.5.2021 antamassa päätöksessä (III CZP 6/21) tarkoitettu ehdollinen tehottomuus, joka edellytti kuluttajan joko nimenomaisesti tai hiljaisesti ilmaisemaa tarkoitusta vedota tehottomuuteen tietyssä määräajassa, missä yhteydessä kuluttajan tahto on ikään kuin jakolinja sopimuksen ehdollisen tehottomuuden ja sopimuksen taannehtivan tehottomuuden toteamisen välillä. Kun unionin tuomioistuin on ”poistanut” tämän jakolinjan, unionin oikeuden mukaisen tulkinnan löytämiseksi nykyään on katsottava, että kuluttajansuojaa annetaan alusta alkaen aina siihen asti, kunnes kuluttaja luopuu siitä, mikä on lähellä sopimuksen ehdotonta pätemättömyyttä [eli mitättömyyttä]. Näin ollen nousee esiin kysymys siitä, milloin pankin palautussaatavan vanhentumisaika alkaa kulua. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä ei ole yksiselitteisesti määritelty ajankohtaa, jona elinkeinonharjoittajan saataviin sovellettava vanhentumisaika alkaa kulua. Kyse on siitä, että vanhentumisaika ei saa olla esteenä direktiivillä 93/13 kuluttajille annettujen oikeuksien käyttämisen kanssa, eikä sillä siten voida loukata tehokkuusperiaatetta, luettuna yhdessä oikeusvarmuuden periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen kanssa, jolla tarkoitetaan tässä sitä, että seurausten on oltava oikeassa suhteessa pankkia vastaan esitettyjen väitteiden todelliseen vakavuuteen.
- 14 Kun on kyse veloista, joiden määräaikaa ei ole määritelty, kuten velvollisuudesta palauttaa aiheeton suoritus, velka erääntyy, kun velallista on kehotettu tekemään suoritus (siviilikoodeksin 455 §), ja tästä hetkestä alkaen voidaan vaatia korkoja (siviilikoodeksin 481 §), mutta saatavan vanhentumisajan alkaminen määräytyy sen päivän mukaan, jona saatava saattoi aikaisintaan erääntyä (siviilikoodeksin 120 §:n 1 momentin toinen virke). Näin ollen on katsottu, että vanhentumisaika, jota sovelletaan saatavaan, joka perustuu aiheettomaan suoritukseen mitättömän oikeustoimen täyttämiseksi, alkaa kulua päivästä, jona oikeudenhaltija olisi aikaisintaan voinut kehottaa velallista suorittamaan maksun, riippumatta siitä, milloin velkoja on saanut tiedon siitä, että suoritus oli aiheeton, tai siitä, milloin velkoja tosiasiallisesti kehotti velallista palauttamaan aiheettoman suorituksen.¹⁰
- 15 Lainvastaisten sopimusehtojen käyttämisen seuraamuksista on todettava, että koska direktiivin 93/13 6 artiklassa säädettyä ei ole saatettu osaksi Puolan oikeusjärjestystä, on epäselvää, mikä on lainvastaisia sopimusehtoja sisältävän

⁹ Ks. tuomio 7.12.2023, mBank (Kuluttajan ilmoitus) (C-140/22) ja tuomio 14.12.2023, Getin Noble Bank (Palautusvaatimusten vanhentumisaika) (C-28/22, 59–75 kohta).

¹⁰ Ks. SN:n tuomio 29.4.2009, II CSK 625/08 ja SN:n tuomio 16.12.2014, (III CSK 36/14).

sopimuksen vaikutuksettomuuden oikeusperusta. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin pohtii, voidaanko elinkeinonharjoittajan palautussaatavan vanhentumisajan katsoa alkavan analogisesti sille, milloin vanhentumisaika alkaa mitättömän sopimuksen osalta, ottamatta huomioon tarvetta ottaa huomioon kuluttajan tahto ja kuluttajan mahdollisuus korjata lainvastaiset sopimusehdot, mikä mahdollistaa sopimuksen pysyttämisen, millä pitkälti turvataan kuluttajan intressit. Näiden seuraamusten samaistaminen ei olisi direktiivin 93/13 hengen mukaista, vaikka sillä olisikin se kuluttajan kannalta myönteinen seuraus, että elinkeinonharjoittajan, joka on rikkonut unionin oikeuden mukaisia velvollisuuksiaan ja siten ottanut riskin saatavan vanhentumisesta, saatava olisi vanhentunut. Toinen mahdollinen ratkaisu on katsoa, että pankin saatavan vanhentumisaika alkaa kulua, kun pankki objektiivisesti tarkasteltuna on voinut saada tiedon kohtuuttomista sopimusehdoista tai niiden mahdollisesta seurauksesta eli sopimuksen jäämisestä vailla vaikutuksia. Tällainen ratkaisu heijastaa unionin oikeuden perusteella kehitettyä tulkintaa kuluttajan palautussaatavan vanhentumisajan alkamisajankohdasta. Tämän ratkaisun soveltaminen merkitsisi, että pankin saatavan vanhentumisajan alkaminen erotetaan kuluttajan yksittäistapauksessa omaksumasta kannasta sen potentiaalisen riskin hyväksi, että kuluttaja ei luovu suojasta, ja aika alkaa kulua esimerkiksi sellaisen seikan perusteella, että vakiosopimuksen ehto kirjataan rekisteriin, mihin seikkaan tämän asian kantaja on vedonnut kannekirjelmässään, tai sen, että unionin tuomioistuin antoi edellä mainitun tuomion asiassa C-260/18, Dziubak, jossa on suhtauduttu epäilevästi siihen, että Puolassa tehty ulkomaan valuuttaan sidottu luottosopimus voitaisiin pitää voimassa sen jälkeen, kun siitä on poistettu laittomat sopimusehdot. Tätä ratkaisua voisi puoltaa unionin tuomioistuimen 21.9.2023 antamassaan tuomiossa mBank (Puolan lainvastaisten sopimusehtojen rekisteri) (C-139/22, 46 kohta) ilmaisema tulkinta, jonka mukaan direktiivin 93/13 säännökset eivät ole esteenä sille, että kansalliset viranomaiset pitävät sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, kohtuuttomana jo pelkästään siitä syystä, että sen sisältö vastaa kansalliseen lainvastaisten sopimusehtojen rekisteriin merkityn vakiosopimuksen ehdon sisältöä. Unionin tuomioistuin on näin ollen sallinut sen, että kaupankäynnissä kielletään sellaisten sopimusehtojen käyttö, joita valvotaan negatiivisesti ja abstraktisti vakiosopimusten perusteella, kun ehtojen käyttö kielletään aina yksittäisen sopimussuhteen kokonaisuuden yhteydessä. Unionin tuomioistuin on kehitellyt tätä tulkintaansa,¹¹ kun se on katsonut, että tätä seurausta sovelletaan myös suhteessa muuhun kuin siihen elinkeinonharjoittajaan, jota vastaan oli ryhdytty menettelyyn kyseisen sopimusehdon kirjaamiseksi tähän kansalliseen rekisteriin, ja tilanteessa, jossa riitautettu sopimusehto ei ole sanamuodoltaan sama kuin rekisteriin kirjattu sopimusehto mutta sen merkitys ja vaikutukset asianomaiseen kuluttajaan ovat samat. Siitä, että vakiosopimusten perusteella tapahtuvan abstraktin valvonnan vaikutukset ovat näin laajoja, voidaan ehkä päätellä, että elinkeinonharjoittaja tulee tietoiseksi siitä, että ehtoja ei voida kohtuuttomina käyttää sopimuksissa, kun

¹¹ Ks. tuomio 18.1.2024, Getin Noble Bank ym. (Sopimusehtojen kohtuuttomuuden tutkiminen viran puolesta), C-531/22, 78 kohta.

niitä arvioidaan yksittäisen sopimussuhteen kokonaisuuden yhteydessä, ja tämän seurauksena elinkeinonharjoittajan saatavan, joka voi perustua vakiosopimuksen lainvastaisuuden vahvistamiseen, vanhentumisajan tulisi alkaa kulua. Tällaisessa tulkinnassa, kuten sitä edeltävässäkään, ei kuitenkaan oteta huomioon yksittäisen kuluttajan mahdollisuutta luopua suojastaan.

- 16 Näin ollen Sąd Apelacyjny puoltaa 7.5.2021 annettuun päätökseen (III CZP6/21) perustuvaa tulkintaa, oikaistuna edellä mainitussa unionin tuomioistuimen 14.12.2023 antamassa tuomiossa Getin Noble Bank (Palautusvaatimusten vanhentumisaika) (C-28/22, 66–75 kohta) todetun perusteella siten, että pankin saatavan vanhentumisajan kulumisen alkua siirretään symmetrisesti päivään, jona sille toimitetaan maksukehotus tai muu kirjelmä, esimerkiksi kannekirjelmä, jolla ilmaistaan tahto vedota kuluttajansuojaan. Kuluttajalla on nimittäin oikeus vedota oikeuksiinsa, jotka hänellä on direktiivin 93/13 nojalla, sekä tuomioistuimessa että tuomioistuimen ulkopuolella voidakseen mahdollisesti korjata sopimusehdon kohtuuttomuuden muuttamalla sitä sopimuksella (ks. unionin tuomioistuimen tuomio 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, 49 kohta), eikä tätä oikeutta rajoiteta kansallisessa lainsäädännössä. Tällaisen ratkaisun perusteella voidaan ottaa huomioon kuluttajansuojan erityispiirteet, eli se, että kuluttaja päättää, vetoaako hän kuluttajansuojaan vai ei. Niin kauan kuin kuluttaja ei vetoa tähän suojaan, siitä, että elinkeinonharjoittaja ei esitä kuluttajansuojaan perustuvia vaatimuksia, ei pitäisi aiheutua kielteisiä vaikutuksia elinkeinonharjoittajalle tilanteessa, jossa kuluttaja noudattaa sopimusta ja pankilla on velvollisuus täyttää se. Suoja perustuu nimittäin ajatukseen siitä, että sopimuksen jääminen vaille vaikutuksia on kuluttajan kannalta epäedullista ja kuluttaja päättää, suostuuko hän siihen, ja jos kyllä, sen vaikutukset, että sopimus jää vaille vaikutuksia, on jaettava symmetrisesti siltä osin kuin on kyse mahdollisuudesta todeta, että molempien sopimuspuolten saatavat ovat erääntyneet ja että niiden vanhentumisaika on alkanut. Unionin tuomioistuimen 15.6.2023 antamassa tuomiossa [Bank M. (Sopimuksen pätemättömyyden toteamisen vaikutukset)] (C-520/21, 73 ja 74 kohta) on todettu, että jo pelkkä kuluttajan mahdollisuus vaatia lakisääteistä viivästyskorkoa riippuu siitä, onko tällainen mahdollisuus suhteellisuusperiaatteen mukainen.
- 17 Tulee kuitenkin esiin kysymys siitä, soveltuuko tällainen tulkinta lainvastaisten sopimusehtojen poistamisen vaikutuksista yhteen kuluttajansuojan luonteen – kun sitä sovelletaan sopimuksen tekemisestä alkaen ja annetaan viran puolesta ilman, että edellytetään, että kuluttaja vetoaisi siihen – ja sen kanssa, että lainvastainen vakiosopimus oli aiemmin kirjattu rekisteriin edellä kuvailuin vaikutuksin. Koska viitatusta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että suojan antaminen ei edellytä kuluttajan aktiivista toimintaa, vaan sitä, että lainvastaisia sopimusehtoja ei ole korjattu, tulee esiin kysymys siitä, onko kuluttajansuojan mukaista, että pankin saatavan vanhentumisajan alkaminen riippuu kuluttajan toiminnasta.
- 18 Toinen kysymys, joka on ratkaistava, jos katsotaan, että pankin saatava on vanhentunut, koskee sitä, soveltuuko unionin oikeuden kanssa yhteen lain tulkinta,

jonka mukaan tämä seikka voidaan jättää huomiotta kohtuusyistä. Direktiivissä 93/13 nimittäin veloitetaan jäsenvaltiot, kuten sen 7 artiklan 1 kohdasta, luettuna yhdessä sen johdanto-osan 24. perustelukappaleen kanssa, ilmenee, säätämään riittävästä ja tehokkaista keinoista kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajien välisissä sopimuksissa. Näillä keinoilla on siis oltava elinkeinonharjoittajiin kohdistuva ehkäisevä vaikutus.¹² Näin ollen ratkaiseva kysymys on myös se, onko tällaisen ehkäisevän vaikutuksen mukaista, että sitä, että elinkeinonharjoittaja ei ole vedonnut saatavaansa ajoissa, pidetään hyväksyttävänä. Elinkeinonharjoittaja voisi nimittäin viivyttää vaatimuksen esittämistä tietoisena saatavansa mahdollisesta olemassaolosta ja vedota tämän jälkeen kohtuullisuussääntöihin perusteilla, jotka liittyvät kuluttajan passiivisuuteen tai siihen, ettei ole ollut varmuutta siitä, annetaanko kuluttajalle suojaa ja mitä seurauksia sillä on.

- 19 Kun molempien osapuolten intressejä punnitaan siinä laajuudessa kuin niitä on syytä suojata ja kun samalla huolehditaan asianmukaisen suhteen säilymisestä osapuolten välillä, voidaan kuitenkin tulkita, että kuluttajan oikeutettu etu voidaan ottaa ja on otettava huomioon, mutta vain siinä määrin kuin se ei ole ristiriidassa elinkeinonharjoittajan sellaisen intressin kanssa, jota on syytä suojata. Vanhentumisajan päättymisen sivuuttamisen on perustuttava siihen, että tuomioistuin toteaa, kuten tässä asiassa, että asiaan liittyy erityisiä tosiseikkoja, joiden vuoksi on katsottava, että lainsäätäjänä perushyväksyntää saatavien vanhentumiselle ei voida soveltaa tällaiseen tosiseikastoon. Huomattavaa merkitystä on myös sillä, jos kuluttajan ja pankin palautussaataviin, jotka perustuvat samaan oikeussuhteeseen, sovellettavien vanhentumisaikojen pituudet ovat epäsuhtaisia. Myös lainsäätäjä on kiinnittänyt huomiota tähän seikkaan, kuten ilmenee siviilikoodeksin 117¹ §:n 2 momentin 1 alakohdan nykyisestä sanamuodosta. Kuluttajansuojallakin on nimittäin rajat suhteessa preklusiivisiin määräaikoihin ja vanhentumisaikoihin eikä kuluttajansuojalla voida luoda epätasapainoa kuluttajan hyväksi, mikä voisi houkuttaa väärinkäytöksiin.¹³ Koska kuluttajat voivat vaatia perusteettoman edun palauttamista sillä edellytyksellä, että Puolan laissa säädetty edellytykset tällaisen kanteen tutkittavaksi ottamiselle täyttyvät, ja kansallisilla tuomioistuimilla on toimivalta hylätä tällainen kanne, kun sitä on pidettävä oikeuden väärinkäyttönä (ks. julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 16.2.2023, [Bank M. (Sopimuksen pätemättömyyden toteamisen vaikutukset)] (C-520/21, 51 kohta), on myös hyväksyttävä mahdollisuus hylätä samoilla perusteilla väite siitä, että kuluttajalta vaadittu saatava on vanhentunut.
- 20 Ei pidä myöskään unohtaa, että vaikka pankki on voinut olla tietoinen rekisteriin kirjattujen sopimusehtojen kohtuuttomuudesta ensimmäisestä tätä koskevasta päätöksestä lähtien, sama ei koske sopimusehdon kohtuuttomuuden seurauksia,

¹² Ks. unionin tuomioistuimen tuomio 27.6.2000, Océano Grupo Editorial ja Salvat Editores (C-240/98–C-244/98, 28 kohta).

¹³ Ks. julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 14.11.2019, Cofidis ja OPR-Finance (C-616/18 ja C-679/18, [69] kohta).

koska kohtuuttomuuden seurauksia sopimuksen oikeudellisen olemassaolon kannalta koskevaa oikeuskäytäntöä ei vielä tuolloin ollut olemassa, ja ensin oikeuskäytännössä tehdyt päätelmät erosivat nykyisistä, sillä niissä katsottiin pääasiallisesti, että sopimukset voitiin pitää voimassa (ks. SN:n tuomio 4.4.2019, III CSK 159/17 ja tuomio 9.5.2019, I CSK 242/18), kunnes unionin tuomioistuin antoi 3.10.2019 edellä mainitun tuomionsa Dziubak (C-260/18, 44 kohta), jolla ei kuitenkaan vielä saatu kansallisten tuomioistuinten erilaisia tulkintoja loppumaan (ks. SN:n tuomio 19.9.2023, II CSKP 1627/22, II CSKP 1110/22 ja II CSKP 1627/22). Myös edellä mainittu SN:n seitsemän tuomarin kokoonpanossa 7.5.2021 antama päätös (III CZP 6/21), jossa esitetyllä ratkaisulla on oikeussäännön merkitys, on voinut jälleen antaa pankeille käsityksen – joka niillä on voinut olla unionin tuomioistuimen joulukuussa antamaan tuomioon asti – että niiden saatavien vanhentumisajat eivät olleet alkaneet ennen kuin ne olivat saaneet kuluttajalta ilmoituksen sopimuksen pätemättömyyden seurausten hyväksymisestä. On kuitenkin vaikea vaatia pankkia ennakoimaan oikeuskäytännön kehityksen suuntaa. Siviilikoodeksin 5 §:n nojalla voitaisiin siis mahdollisesti katsoa, että ei ole perusteltua rasittaa elinkeinonharjoittajaa sen kielteisillä seurauksilla, että se ryhtyy toimenpiteisiin turvatakseen pääoman takaisinmaksuun perustuvan saatavansa vetoamalla pidättämisoikeuteensa sen jälkeen, kun saatavan vanhentumisaika on jo päättynyt. Se, että pankki menettää korot, luoton myöntämispalkkion (provisio) ja muut luottosopimuksen mukaiset tulot, on riittävä seuraamus pankille, jotta varoittavaan tavoitteeseen päästään.